

Agnieszka Pietrzak
Uniwersytet Łódzki

Egzamin na tłumacza przysięgłego w kontekście praktyki wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego

Wstęp

Większość państw rozróżnia szczególny typ tłumaczenia, dzięki któremu możliwe staje się włączenie do obrotu prawnego danego kraju dokumentu sformułowanego w obcym języku, na skutek tego, że organy państwowe uznają go za odpowiednio wiarygodny. W Polsce ten typ tłumaczenia określany jest mianem *tłumaczenia poświadczanego*¹, w Austrii jest to *tłumaczenie przysięgłe i sądownie certyfikowane*, we Francji *tłumaczenie przysięgłe* lub *tłumaczenie certyfikowane*, w Niemczech *tłumaczenie poświadczane*, *tłumaczenie zaświadczone* lub *tłumaczenie zatwierdzone*, we Włoszech zaś *tłumaczenie przysięgłe* lub *tłumaczenie autentyczne*².

Osobą sporządzającą przekład poświadczony jest *tłumacz przysięgły*, którego na podstawie Ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego³ zdefiniować można jako osobę niekaraną, mającą pełną zdolność do czynności prawnych, która zdała ministerialny egzamin na tłumacza przysięgłego i której to minister sprawiedliwości nadał uprawnienia do wykonywania zawodu. Podobnie jak w przypadku terminu *tłumaczenie poświadczane*, również w przypadku obcojęzycznych odpowiedników terminu *tłumacz przysięgły* zauważyć się da pewien brak spójności w nazewnictwie tego zawodu w poszczególnych państwach. W Holandii jest to *tłumacz sądowy i przysięgły*, w Fin-

¹ Do 2018 roku istniała w tym zakresie rozbieżność terminologiczna. Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego posługiwała się kolokacją *tłumaczenie poświadczane*, Rozporządzenie sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego mówiło o *tłumaczeniu uwierzytelnionym*. Obecnie terminologia obu aktów prawnych została ujednoczona – występuje w nich kolokacja *tłumaczenie poświadczane*.

² Por. MOCZULSKI, M., *Formuła poświadczająca stosowana przez tłumaczy przysięgłych w Polsce – praktyka i zalecenia a Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego*, „Lingua Legis”, 2016, nr 24, s. 25.

³ Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego, Dz. U. 2004 Nr 273, poz. 2702.

landii tłumacz autoryzowany, w Danii tłumacz urzędowy, w Wielkiej Brytanii tłumacz publiczny, we Francji biegły sądowy, w Luksemburgu zaś ekspert sądowy. W samych Niemczech zaś w zależności od kraju związkowego istnieje instytucja tłumacza ogólnie zaprzysiężonego, tłumacza ogólnie upoważnionego oraz tłumacza ustanowionego publicznie i ogólnie zaprzysiężonego⁴. Bez wątplenia rozbieżności te wynikają z odmiennego statusu tłumacza przysięgłego, zakresu jego działalności oraz trybu ubiegania się o nadanie uprawnień.

Celem niniejszego artykułu jest próba krytycznego omówienia zasad zdobywania uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce, ocena zasad przeprowadzania pisemnego egzaminu na tłumacza przysięgłego m.in. w kontekście błędów popełnianych przez zdających oraz porównanie wymogów egzaminacyjnych z realiami wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, a, co za tym idzie, sformułowania perspektyw dalszych modyfikacji egzaminu. Analiza oparta będzie na egzaminie na tłumacza przysięgłego języka niemieckiego. Zestawienie przepisów dotyczących reguł zdobywania uprawnień tłumacza przysięgłego, efektów osiągniętych przez kandydatów podczas egzaminu oraz samej rzeczywistości pracy tłumacza przysięgłego pozwala uzupełnić dotychczasowe wnioski wyciągnięte przez badaczy zajmujących się problematyką tłumaczeń poświadczonych o kolejne oraz ewentualnie skonfrontować się z istniejącymi podejściami, co da możliwość wypracowania optymalnych rozwiązań w ww. zakresie.

Droga do zdobycia uprawnień tłumacza przysięgłego – rys historyczny

Historia zdobywania uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce pełna jest zawiloci, a przyjmowane rozwiązania praktycznie na każdym etapie ponad stuletniej tradycji tego zawodu budziły pewne kontrowersje. Początek historii zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce zbiega się z wydaniem pierwszych aktów prawnych z 1920 roku⁵ dotyczących tejże grupy zawodowej. Regulowały one wysokość i sposób wynagradzania tłumaczy. Dopiero w 1928 roku wydane zostało rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o tłumaczach przysięgłych, które stanowiło pierwszy akt normatywny regulujący zasady ustanawiania tłumaczy⁶. Zgodnie z § 1 ww. rozporządzenia, „tłumaczem przysięgłym może być

⁴ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczane. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa, Wolters Kluwer Polska – LEX, 2012. oraz PIETRZAK, A., *Wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego – specyfika, wyzwania, perspektywy* [W:] M. Bogusz, M. Wojcieszak, P. Rachwał (red.), *Poszerzamy horyzonty*, t. 7. Słupsk, Weiland Network Solutions, 2018, s. 174–184.

⁵ Są to *Ustawa z dnia 16 lipca 1920 r. zmieniająca ustawę o postępowaniu karnem dla b. zaboru austriackiego*, Dz. U. 1920 Nr 67, poz. 453 oraz *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 7 sierpnia 1920 r. w przedmiocie wynagrodzenia świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnem*, Dz. U. 1920 Nr 75, poz. 515.

⁶ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczane...*, dz. cyt., s. 19.

ten, kto posiada obywatelstwo polskie, korzysta w pełni z praw cywilnych i obywatelskich, jest nieskazitelnego charakteru i wykaże znajomość języków, dla których ma być mianowany tłumaczem”⁷.

Rozporządzenie w najmniejszym stopniu nie precyzuje, w jaki sposób weryfikowane będą umiejętności kandydata do zawodu tłumacza przysięgłego, jego zadaniem jest jedynie „wykazanie znajomości języków”, co samo w sobie jest dość enigmatycznym zapisem. Tłumacze przysięgli podlegali prezesom sądów okręgowych (później sądów wojewódzkich, a następnie ponownie okręgowych) i wówczas przyjęło się uznawać, że dyplom ukończenia studiów wyższych na kierunku filologicznym jest stosownym potwierdzeniem znajomości danego języka obcego oraz umiejętności przekładu. Jak słusznie zauważa Biel, wymóg ten – z uwagi na marginalny udział zajęć z tłumaczeń specjalistycznych, w tym prawnych i prawniczych, w ówczesnych programach studiów – był w znacznej mierze bezpodstawny⁸.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 1968 roku⁹ po raz pierwszy jasno określiło, w jaki sposób kandydat na tłumacza przysięgłego wykazać się może odpowiednią znajomością języka obcego. Zgodnie z §2 wspomnianego rozporządzenia stosownym dokumentem potwierdzającym posiadane kwalifikacje jest dyplom ukończenia odpowiednich dla danego języka wyższych studiów filologicznych lub wyższego studium języków obcych. Co istotne, o nadanie uprawnień mogli się również ubiegać kandydaci nieposiadający wykształcenia filologicznego. Dla tych osób wprowadzono pierwszy raz w historii egzamin, który obejmował weryfikację umiejętności tłumaczenia tekstów z języka obcego na język polski i z języka polskiego na język obcy, przy czym szczególna uwaga położona była na teksty z zakresu prawa¹⁰. Egzamin ten przeprowadzali wykładowcy z najbliższych uniwersytetów, którzy samodzielnie, wedle własnego uznania, ustalali jego kryteria. Jak dostrzega Kubacki, nauczyciele akademicy niechętnie wykonywali tę pracę, gdyż sami rzadko posiadali odpowiednie kwalifikacje w zakresie przekładu specjalistycznego, a zwłaszcza tłumaczenia prawniczego¹¹.

Kolejne Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 1987 r.¹² zniosło wymóg zdawania egzaminu i ograniczyło krąg osób mogących ubiegać się o nadanie uprawnień tłumacza przysięgłego do absolwentów studiów filologicznych oraz lingwistyki sto-

⁷ § 1 *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o tłumaczach przysięgłych*, Dz.U. 1928 Nr 104, poz. 943.

⁸ Por. BIEL, L., *Egzamin na tłumacza przysięgłego a realia wykonywania zawodu: głos krytyczny w sprawie weryfikowania kompetencji kandydatów na tłumacza przysięgłego*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2017, nr 12, s. 34.

⁹ *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1968 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych*, Dz. U. 1968 Nr 35, poz. 244.

¹⁰ Tamże, §2 ust. 2.

¹¹ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczone...*, dz. cyt., s. 23.

¹² *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych*, Dz. U. 1987 Nr 18, poz. 112.

sowanej. Paradoksalnie jest to pierwszy akt normatywny, w którym wprost uregulowano, że kandydat wykazać się powinien nie tylko znajomością języka obcego, ale i umiejętnością przekładu¹³. Likwidacja egzaminu sugeruje, że dyplom studiów filologicznych gwarantuje zarówno zaawansowaną znajomość języka obcego, jak i posiadanie konkretnych kompetencji translatorskich. Jednocześnie rozporządzenie wprowadza zapis mówiący, że za zgodą ministra sprawiedliwości znajomość języka obcego oraz umiejętność tłumaczenia może zostać stwierdzona w inny sposób¹⁴. W praktyce doprowadziło to do sytuacji, w której to prezesi sądów samodzielnie ustalali kryteria nadawania uprawnień, co skutkowało nierównym traktowaniem kandydatów – w zależności od województwa wymogi te były bowiem różne¹⁵.

W kontekście powyższych rozważań nader wysoko ocenić należy wprowadzenie Ustawą o zawodzie tłumacza przysięgłego z 2004 r.¹⁶ obowiązku zdania przez wszystkie osoby ubiegające się o nadanie im uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego centralnego, ministerialnego egzaminu, którego celem jest usunięcie mankamentów wcześniejszych rozwiązań. Skuteczność egzaminu potwierdzają wyniki analizy kontrastywnej przedstawione w niepublikowanej rozprawie doktorskiej Baczyńskiej z 2020 roku, która stanowi jedną z pierwszych prac mających na celu porównanie jakości tłumaczeń sporządzonych przez tłumaczy, którzy uzyskali uprawnienia przed wejściem w życie ustawy z 2004 roku i tłumaczy, którym nadano uprawnienia po zdanym egzaminie¹⁷.

Egzamin na tłumacza przysięgłego – wymogi, realia, perspektywy modyfikacji

Przy obecnym stanie prawnym uzyskanie pozytywnego wyniku z części pisemnej i ustnej egzaminu na tłumacza przysięgłego stanowi jeden z podstawowych warunków uzyskania uprawnień do wykonywania tego zawodu.

W trakcie trwającej cztery godziny części pisemnej zdający ma do przetłumaczenia cztery teksty o objętości ok. 1800–2000 znaków każdy, z czego dwa tłumaczone są na język obcy, zaś dwa kolejne na język polski. Zarówno w przypadku tłumaczenia na język obcy, jak i na język polski jeden tekst jest zawsze pismem sądowym, pismem urzędowym lub innym tekstem prawniczym. Podobne założenia obowiązują w części ustnej egzaminu, podczas której zdający tłumaczy cztery teksty, każdy o objętości ok. 1100 znaków, z czego dwa na język obcy konsekwentnie oraz dwa na język polski

¹³ Tamże, §18 ust. 1.

¹⁴ Tamże, §18 ust. 2.

¹⁵ Por. BIEL, Ł., *Egzamin na tłumacza przysięgłego...*, dz. cyt., s. 34.

¹⁶ *Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego*, Dz. U. 2004 Nr 273, poz. 2702.

¹⁷ Por. BACZYŃSKA, M., *Comparative analysis of translations performed by sworn translators of English appointed prior to and following the Act on Sworn Translators of 2004. A study in the field of legal translation*, niepublikowana rozprawa doktorska, Wyższa Szkoła Filologiczna we Wrocławiu, 2020.

a vista. Również w tej części dwa teksty są tekstami z zakresu prawa. W trakcie egzaminu ustnego obowiązuje zakaz używania jakichkolwiek materiałów pomocniczych¹⁸.

Mogłoby dziwić, dlaczego przedmiotem przekładu na egzaminie są głównie teksty prawnicze. Tłumacz przysięgły, wykonując swoją pracę po nabyciu uprawnień, spotyka się przecież z tekstami specjalistycznymi z zakresu różnych dziedzin, np. medycyny czy techniki. Jednak z uwagi na obszerność takiego materiału ograniczenie tekstów specjalistycznych jedynie do tekstów z zakresu prawa odebrać należy jako pozytywną decyzję ustawodawcy.

Z drugiej strony, żaden akt normatywny nie precyzuje, co ma być przedmiotem tłumaczenia pozostałych dwóch nieprawniczych tekstów – teoretycznie mogą one dotyczyć wszystkiego i zawierać terminologię specjalistyczną z innych obszarów. Kubacki wymienia kilka przykładowych tekstów, które pojawiły się na egzaminie w ramach kategorii tekstów pozaprawniczych. Należą do nich m.in. *opinia z zakładu pracy, artykuł z gazety, wycena linii produkcyjnej, rola spółdzielni, protokół z rozmów kanoniczno-duszpasterskich oraz zaświadczenie lekarskie*¹⁹. Jak zatem okazuje się, w przytoczonych tekstach pojawić się może terminologia ekonomiczna, techniczna, medyczna czy nawet religijna. W związku z powyższym, nader zasadną byłaby propozycja wysunięcia postulatu o doprecyzowanie zakresu tematycznego dwóch tekstów nieprawniczych lub wręcz założenia, że teksty te będą sformułowane w języku ogólnym. Jednocześnie należy podkreślić, że zmiana ta nie oznaczałaby aż nadto dużego ułatwienia dla zdających, gdyż wyniki analiz prac egzaminacyjnych wskazują wyraźnie na fakt, że znaczna liczba błędów popełnianych przez zdających dotyczy właśnie leksyki niespecialistycznej²⁰.

Próg zaliczenia egzaminu wynosi 75% dla każdej jego części, co – jak podkreśla Dybiec-Gajer – jest wymogiem surowym, zwłaszcza jeśli zostanie porównany ze standardowymi progami zaliczenia egzaminów przeprowadzanych na uczelniach wyższych, które to z reguły oscylują w granicach 60%²¹.

Zdawalność egzaminu na tłumacza przysięgłego jest niska – najczęściej nie przekracza 25%²². W poniższej tabeli przedstawiono zdawalność egzaminu w zakresie języka niemieckiego w wybranych latach z okresu 2007–2016.

¹⁸ KUBACKI, A., *Fehler in der Fachübersetzung der Kandidaten für einen staatlich vereidigten Übersetzer*, „Philologische Ostsee – Studien“, 2009, nr 13.

¹⁹ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczone...*, dz. cyt., s. 204.

²⁰ Por. KUBACKI, A., *Fehler in der Fachübersetzung...*, dz. cyt., s. 22.

²¹ Por. DYBIEC-GAJER, J., *Zmierzyć przekład? Z metodologii oceniania w dydaktyce przekładu pismenego*, Kraków, Universitas, 2013, s. 146.

²² Por. GOŚCIŃSKI, J., *Źródła niepowodzeń na egzaminie na tłumacza przysięgłego z perspektywy egzaminatora*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2018, nr 13, s. 48.

Rok przeprowadzania egzaminu	2007	2008	2009	2014	2015	2016
Zdawalność	20%	24%	24%	19%	24%	21%

Tab. 1. Zdawalność egzaminu na tłumacza przysięgłego języka niemieckiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Gościński, 2018, s. 48 oraz Kubacki, 2012, s. 196.

Przyczyn niskiej zdawalności egzaminu można upatrywać zarówno po stronie zdających, jak i po stronie samej formy egzaminu. Kubacki, będący członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, po dokonaniu analizy 100 prac zdających, które pozyskane zostały z 10 egzaminów na tłumacza przysięgłego języka niemieckiego przeprowadzonych w latach 2007–2008, doszedł do wniosku, że przyczyny niepowodzeń egzaminowanych sprowadzają się do m.in. następujących kwestii:

- niewystarczająca znajomość języka obcego oraz języka polskiego;
- braki w wiedzy ogólnej utrudniające np. właściwe zrozumienie kontekstu politycznego czy kulturowego;
- brak wiedzy specjalistycznej oraz nieznajomość terminologii specjalistycznej;
- brak odpowiednio wypracowanych metod poszukiwania terminologii – zdający, przygotowując się do egzaminu, ograniczają się do korzystania jedynie ze słowników dwujęzycznych, pomijając słowniki monolingwalne, teksty paralelne czy zasoby internetowe;
- niewystarczająca znajomość zasad formalnych sporządzania tłumaczeń poświadczonych;
- cechy charakteru zdającego, np. chaotyczność lub niedbałość²³.

Niektóre z powyższych wniosków wydają się bezsprzecznie słuszne, część zaś budzić może pewne wątpliwości i wskazywać nie tyle na nieprzygotowanie zdających, a na mankamenty samego egzaminu. Zestawienie wspomnianych błędów w pracach zdających z przepisami dotyczącymi przebiegu egzaminu i praktyką zawodową tłumacza przysięgłego pozwala wyciągnąć kilka dodatkowych wniosków, które omówione zostaną poniżej.

Wśród błędów popełnianych przez zdających zarówno w zakresie języka niemieckiego, jak i polskiego wymienić można liczne błędy ortograficzne, morfologiczne, składniowe, słotwórcze czy stylistyczne, np. **Kodeks Postępowania Cywilnego* (zamiast *Kodeks postępowania cywilnego*), **ist 2000 PLN nötig* (zamiast *sind 2000 PLN nötig*), **der Beklagter* (zamiast *der Beklagte*), **Landesgericht* (zamiast *Landgericht*), **Jan K. przeciwko Maria K.* (zamiast *Jan K. przeciwko Marii K.*), czy **zawiązać stosunek zatrudnienia* (zamiast *nawiązać stosunek zatrudnienia*), za wystąpienie których należy obwiniać zdających. Również braki w wiedzy ogólnej, w tym np. nieznajomość

²³ KUBACKI, A., *Fehler in der Fachübersetzung...*, dz. cyt., s. 25–26.

systemów politycznych Polski i Niemiec, skutkują pojawianiem się szczególnie nagannych błędów typu **Bundesrepublik Polen* (zamiast *Republik Polen*)²⁴.

Jeśli chodzi o braki w wiedzy specjalistycznej, które rzutować mogą na występowanie w pracach zdających błędów terminologicznych, to problem ten można rozpatrywać z dwóch perspektyw. Z jednej strony, pojawiające się błędy terminologiczne wynikać mogą z niedostatecznego przygotowania kandydatów, np. w sytuacji, gdy mylą nazwy stron występujących w konkretnym typie postępowania (np. *powód* i *pozwany*: *Kläger* i *Beklagter* w sprawach cywilnych, *Antragsteller* i *Antragsgegner* w sprawach rozwodowych) lub nie znają utartych formuł prawniczych i związków frazeologicznych (np. *stąd pozew jest zasadny, należało orzec jak w sentencji wyroku, czy wyrokowi nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności*). Z drugiej zaś strony, błędy terminologiczne z pewnością spowodowane mogą być surowymi zasadami przeprowadzania egzaminu polegającymi na znacznym ograniczeniu materiałów, z których zdający korzystają w trakcie egzaminu pisemnego. Uwidaczniać się to może przede wszystkim przy przekładzie mniej popularnych terminów prawniczych (np. *Verbundurteil* → *wyrok rozwodowy z orzeczeniem spraw okołorozwodowych*) oraz terminów, w przypadku których wziąć pod uwagę należy pluricentryzm języka niemieckiego (np. *przesłuchanie* → *Verhör, Vernehmung* w Niemczech, *Einvernahme* w Austrii i Szwajcarii)²⁵. Do 2018 roku podczas egzaminu pisemnego zakazane było używanie jakichkolwiek materiałów pomocniczych poza papierowymi słownikami oraz glosariuszami o charakterze słownikowym sporządzonymi przez samych zdających²⁶. Zapis ten bezpośrednio sugerował, że korzystanie jedynie ze słowników jest gwarantem sporządzenia wysokiej jakości tłumaczenia specjalistycznego, co stoi w absolutnej sprzeczności ze stanem wiedzy w zakresie przekładoznawstwa i badań nad językami specjalistycznymi. Narzędzia pracy tłumacza służące do pozyskiwania informacji stanowią bowiem kluczowy element w procesie przekładu tekstów specjalistycznych, w tym tekstów z zakresu prawa²⁷.

Nord dzieli narzędzia pozyskiwania informacji na primarne, czyli kompendia wiedzy, w tym słowniki, leksykony, encyklopedie, podręczniki, dokumenty własne tłumacza, teksty pomocnicze i teksty paralelne oraz na sekundarne, czyli na wyszukiwarki internetowe, bazy terminologiczne czy narzędzia CAT²⁸. Wynika z tego więc,

²⁴ Jeśli nie podano inaczej, wskazane kursywą przykłady błędów zdających przytoczone w tym rozdziale pochodzą z KUBACKI, A., *Fehler in der Fachübersetzung...*, dz. cyt., s. 19–25. Skorzystanie z przykładów zebranych przez prof. Kubackiego wynika z faktu, że prace egzaminacyjne nie są powszechnie dostępne, a prof. Kubacki będąc członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej ma unikatową możliwość zapoznania się i upublicznienia poszczególnych treści z arkuszy egzaminacyjnych, co stanowi niezwykle wartościowy materiał również dla innych badaczy.

²⁵ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczone...*, dz. cyt., s. 216.

²⁶ Por. § 3 *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego*, Dz. U. 2005 Nr 15, poz. 129.

²⁷ Por. BIEL, Ł., *Egzamin na tłumacza przysięgłego...*, dz. cyt., s. 39–41.

²⁸ Por. NORD, B., *Hilfsmittel beim Übersetzen. Eine empirische Studie zum Rechercheverhalten professioneller Übersetzer*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2002, s. 6-7, 159–160.

że narzędzia prymarne dostarczają tłumaczowi potrzebnej mu wiedzy, a narzędzia sekundarne pomagają mu do tej wiedzy dotrzeć.

Okazuje się zatem, że przez 13 lat obowiązywania wymogu zdania egzaminu na tłumacza przysięgłego, kandydaci mieli dostęp tylko do jednego narzędzia pracy tłumacza, co musiało przekładać się na gorszą jakość sporządzanych przekładów. Jednocześnie wyraźnie podkreślić należy, że tryb pracy wymagany na egzaminie do 2018 roku w najmniejszym stopniu nie przystawał do realiów wykonywania ani zawodu tłumacza przysięgłego po nadaniu uprawnień, ani zwykłego tłumacza pisemnego.

W 2018 roku weszło w życie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego, które rozszerzyło katalog pomocy, z których korzystać mogą zdający o leksykony i encyklopedie w postaci papierowej²⁹. Zmiana ta, choć nie rewolucyjna, jest bez wątpienia pozytywna, jednak wyraźnie należy zaznaczyć, że również po jej wprowadzeniu przebieg egzaminu nadal pozostaje daleki od rzeczywistości wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego. Sam Kubacki, analizując prace zdających, zaznacza, że przyczyną pojawiających się błędów jest fakt, że osoby przygotowujące się do egzaminu korzystają jedynie ze słowników, pomijając teksty paralelne i zasoby internetowe. Zatem wyraźnie podkreślić należy, że eliminacja błędów możliwa jest przy efektywnym wykorzystaniu m. in. tekstów paralelnych oraz zasobów internetowych, czyli materiałów zabronionych na egzaminie.

Jak z dezaprobatą podkreśla Biel, zdaniem członków Państwowej Komisji Egzaminacyjnej ograniczenie dostępu do materiałów pomocniczych podczas egzaminu ma zapewnić sprawdzenie „rzeczywistych” umiejętności kandydatów³⁰. Odnosząc się do tego podejścia, warto w tym miejscu przytoczyć choć część przykładowych tekstów, które pojawiły się dotąd na pisemnym egzaminie na tłumacza przysięgłego.

Z zakresu prawa cywilnego są to m.in. *postanowienie o przysposobieniu, postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, pozew o alimenty, testament, pouczenie o środkach prawnych czy ugoda.*

Z zakresu prawa karnego: *postanowienie o wszczęciu postępowania karnego, postanowienie o powołaniu biegłego, akt oskarżenia, nakaz karny, Europejski Nakaz Aresztowania, pouczenie o środkach zaskarżenia czy zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.*

Z zakresu prawa gospodarczego: *umowa sprzedaży, najmu, pożyczki, użyczenia, umowa spółki, statut spółki, sprawozdanie finansowe, opinia biegłego rewidenta czy wyciąg z rejestru handlowego.*

Pozostałe pisma urzędowe i teksty prawnicze: *umowa cesji praw z polisy ubezpieczeniowej, pełnomocnictwo szczegółowe, przyrzeczenie nadania obywatelstwa, nota-*

²⁹ Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 30 października 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego, Dz. U. 2018, poz. 2138.

³⁰ Por. BIEL, Ł., *Egzamin na tłumacza przysięgłego...*, dz. cyt., s. 41.

*rialne poświadczenie podpisu, umowa o pracę, decyzja podatkowa, odpis z księgi zgonów, dyplom ukończenia szkoły oraz poświadczenie meldunku*³¹.

Analizując wykaz przykładowych tekstów egzaminacyjnych, których wycinek został powyżej przedstawiony, pojawia się pytanie, na ile – przy tak ogromnym zakresie tematycznym tekstów pochodzących z różnych gałęzi prawa – możliwe jest sporządzenie poprawnego tłumaczenia, bazując jedynie na „rzeczywistych” umiejętnościach oraz słownikach i encyklopediach? W związku z powyższym wysoce zasadny wydaje się postulat wysunięty przez Zielińskiego dotyczący uszczegółowienia wymagań w odniesieniu do terminologii specjalistycznej. Mógłby on zostać zrealizowany poprzez stworzenie i udostępnienie listy liczącej kilkaset podstawowych obowiązkowych terminów prawnych lub zdefiniowanie konkretnych tekstów, które mogą pojawić się na egzaminie, co mogłoby zrationalizować efektywne przygotowania³². Innym – nieco bardziej zachowawczym rozwiązaniem – mogłoby być ograniczenie zakresu egzaminu do kilku konkretnych gałęzi prawa, co choć w minimalnym stopniu usystematyzowałoby proces nauki.

Odnosząc się do kwestii zasad formalnych sporządzania tłumaczeń poświadczonych, należy zauważyć, że żaden akt normatywny ich nie reguluje³³. Mimo to zgodnie z §8 ust. 1 Rozporządzenia w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego zdający może za każdy z czterech tekstów otrzymać po 25 punktów:

- za stronę merytoryczną tłumaczenia (zgodność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału);
- za stronę terminologiczną tłumaczenia (terminologia i frazeologia języka specjalistycznego);
- za stronę formalną tłumaczenia (znajomość formalnych zasad wykonywania tłumaczeń poświadczonych).

W tym miejscu automatycznie nasuwa się pytanie, wedle jakich kryteriów oceniana będzie znajomość formalnych zasad wykonywania tłumaczeń i gdzie można te zasady poznać? Środowisko tłumaczy oraz osoby przygotowujące się do egzaminu na tłumacza przysięgłego mają zapewne świadomość, że istotnym drogowskazem w tym zakresie jest *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*³⁴ wydany w 2019 roku przez Radę Naczelną PT TEPIS³⁵. Podkreślić jednak należy, że publikacja ta stanowi

³¹ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczone...*, dz. cyt., s. 202–204.

³² Por. ZIELIŃSKI, L., *Egzamin na tłumacza przysięgłego a norma i jakość przekładu tekstów prawnych oraz prawniczych*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2011, nr 6, s. 127–128.

³³ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczone...*, dz. cyt., s. 125.

³⁴ Rada Naczelna PT TEPIS, *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*, Warszawa, 2019, [online: <https://tepis.org.pl/wp-content/uploads/Kodeks-zawodowy-t%C5%82umacza-przysie%CC%A-8g%C5%82ego.pdf>] [dostęp 29.04.2022].

³⁵ Wcześniej (tj. w latach 2005–2019) publikacja nosiła tytuł *Kodeks tłumacza przysięgłego*, co jeszcze bardziej mogło sugerować, że jest ona kodeksem, czyli ustawą.

jedynie zbiór (bądź co bądź bardzo wartościowych) rad i wskazówek, jednakowoż nie jest aktem normatywnym, do przestrzegania którego ktokolwiek byłby zobligowany. Zatem w tym miejscu należy postawić pytanie, czy podczas państwowego egzaminu można zdającemu odjąć punkty, jeśli nie zastosował się do któregoś z zaleceń towarzystwa zrzeszającego tłumaczy? Jednym z przykładów błędów formalnych, które skutkują pomniejszą punktacją, jest – za Kubackim – następujący nagłówek tłumaczenia: *tłumaczenie poświadczone z języka niemieckiego na język polski*, którego wersja poprawna brzmieć powinna: *tłumaczenie poświadczone z języka niemieckiego*³⁶. Truizmem byłoby stwierdzenie, że dodanie frazy *na język polski* nie stanowi przecież w żadnym stopniu działania sprzecznego ze sztuką przekładu, a wręcz doprecyzowuje nagłówek tłumaczenia.

W świetle powyższego wydaje się nadzwyczaj istotne, aby uregulowana została kwestia formalnych zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych na poziomie rozporządzenia lub szczegółowego regulaminu egzaminu zatwierdzonego przez Państwową Komisję Egzaminacyjną i Ministerstwo Sprawiedliwości, którego powstanie mogłoby rozwiązać wiele wątpliwości zarówno w zakresie formalnych, jak i merytorycznych zasad sporządzania tłumaczeń. Dopóki jednak taka oficjalna regulacja nie pojawi się, należałoby odstąpić od oceny strony formalnej prac na podstawie *Kodeksu zawodowego tłumacza przysięgłego*, a w szczególności karania egzaminowanych, którzy nie zastosowali się do jego zapisów

Ostatnia kwestia, do której warto się odnieść, to sama forma egzaminu pisemnego, który zdaje się, pisząc odręcznie, bez dostępu do komputera. Warunki te z jednej strony nie mają nic wspólnego z praktyką wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego – zdaniem Pyma komputery wykorzystywane są przy niemal wszystkich zleceniach tłumaczeniowych³⁷, z drugiej strony zaś – bez wątpienia przekładają się na niższą zdawalność egzaminu, gdyż – jak zauważa Dybiec-Gajer – pisanie odręczne znacznie wydłuża proces tłumaczenia³⁸. Ponadto skutek zakazu korzystania z komputera zdający nie mają dostępu do zasobów internetowych oraz nie mogą użyć słowników elektronicznych ani baz terminologicznych, co spowalnia proces pozyskiwania informacji i, zdaniem Gościńskiego, przekłada się na niepotrzebną stratę czasu na przeglądanie słowników papierowych³⁹. Bardzo zatem prawdopodobne, że błędy zdających wskazane przez Kubackiego nie wynikają jedynie z niestaranności i chaotyczności egzaminowanych, ale z pośpiesznej pracy w nienaturalnych warunkach. Dlatego wart rozważenia byłby postulat o wydłużeniu czasu przeznaczanego na złożenie egzaminu pisemnego. Tłumacz przysięgły, przyjmując rozsądną liczbę zleceń, nie pracuje przecież na co dzień pod taką presją czasu.

³⁶ Por. KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczone...*, dz. cyt., s. 225.

³⁷ PYM, A., *Translation Research Terms: A Tentative Glossary for Moments of Perplexity and Dispute*, "Translation Research Projects 3", 2011, s. 78.

³⁸ Por. DYBIEC-GAJER, J., *Zmierzyć przekład...*, dz. cyt., 145.

³⁹ Por. GOŚCIŃSKI, J., *Źródła niepowodzeń...*, dz. cyt., s. 52.

Warto podkreślić, że udostępnienie zdającym komputerów nie musiałoby prowadzić do jakichkolwiek nadużyć – egzaminatorzy mogą bowiem zablokować dostęp do określonych stron i są w stanie na bieżąco kontrolować, co wyświetla się na poszczególnych ekranach. Z drugiej strony, nasuwa się pytanie, czy takie ograniczenia są w ogóle potrzebne. Przecież zarówno w trakcie przygotowań do egzaminu, jak i po nadaniu uprawnień, osoby te korzystały i będą korzystać z zasobów internetowych, gdyż ze względu na swój zakres i stopień aktualności stanowią one jedno z kluczowych narzędzi pracy tłumacza. W końcu – jak nader słusznie zauważa Gościński – celem egzaminu na tłumacza przysięgłego jest udowodnienie umiejętności tłumaczenia z języka polskiego na język obcy i odwrotnie, a nie tworzenie przeszkód, aby ten fakt udowodnić⁴⁰.

Wnioski

Ponad stuletnia tradycja zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce obfituje w różnorodne mechanizmy weryfikacji wiedzy i umiejętności kandydatów dążących do nadania im uprawnień do wykonywania tej profesji. Najistotniejszym punktem w tym zakresie było wprowadzenie w 2004 roku obowiązkowego państwowego egzaminu na tłumacza przysięgłego, który od tego czasu poddany został pewnym modyfikacjom. Choć wprowadzane zmiany są zdecydowanie pozytywne, daleko im jeszcze do ideału. Egzamin, aby mógł dać miarodajny wynik, powinien symulować naturalne warunki pracy tłumacza przysięgłego. W sytuacji, gdy zdający piszą go odręcznie, pod ogromną presją czasu, bez dostępu do Internetu, mając do dyspozycji słownik, glosariusz, encyklopedię i leksykon oraz gdy nie są pewni, jakim dokładnie kryteriom mają sprostać, ciężko jest mówić o jakimkolwiek obiektywizmie. Jednak należy podkreślić, iż najpierw samo wprowadzenie egzaminu na tłumacza przysięgłego, a następnie przeprowadzenie jego modyfikacji po wieloletnich postulatach środowiska naukowców i tłumaczy pokazuje, że głos krytyki staje się słyszalny, a powstawanie prac komentujących bieżące rozwiązania jest w pełni zasadne.

Bibliografia

- BACZYŃSKA, M., *Comparative analysis of translations performed by sworn translators of English appointed prior to and following the Act on Sworn Translators of 2004. A study in the field of legal translation*, niepublikowana rozprawa doktorska, Wyższa Szkoła Filologiczna we Wrocławiu, 2020.
- BIEL, Ł., *Egzamin na tłumacza przysięgłego a realia wykonywania zawodu: głos krytyczny w sprawie weryfikowania kompetencji kandydatów na tłumacza przysięgłego*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2017, nr 12, s. 33–46.
- DYBIEC-GAJER, J., *Zmierzyć przekład? Z metodologii oceniania w dydaktyce przekładu pisemnego*, Kraków, Universitas, 2013.
- GOŚCIŃSKI, J., *Źródła niepowodzeń na egzaminie na tłumacza przysięgłego z perspektywy egzaminatora*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2018, nr 13, s. 47–65.

⁴⁰ Por. tamże, s. 53.

- KUBACKI, A., *Fehler in der Fachübersetzung der Kandidaten für einen staatlich vereidigten Übersetzer*, „Philologische Ostsee – Studien“, 2009, 11–28.
- KUBACKI, A., *Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa, Wolters Kluwer Polska – LEX, 2012.
- MOCZULSKI, M., *Formuła poświadczająca stosowana przez tłumaczy przysięgłych w Polsce – praktyka i zalecenia a Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego*, „Lingua Legis”, 2016, nr 24, s. 23–39.
- NORD, B., *Hilfsmittel beim Übersetzen. Eine empirische Studie zum Rechercheverhalten professioneller Übersetzer*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2002.
- PIETRZAK, A., *Wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego – specyfika, wyzwania, perspektywy* [W:] M. Bogusz, M. Wojcieszak, P. Rachwał (red.), *Poszerzamy horyzonty*, t. 7. Słupsk, Weiland Network Solutions, 2018, s. 174–184.
- PYM, A., *Translation Research Terms: A Tentative Glossary for Moments of Perplexity and Dispute*, “Translation Research Projects 3”, 2011, s. 75–110.
- Rada Naczelna PT TEPIS, *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*, Warszawa, 2019, online: <https://tepis.org.pl/wp-content/uploads/Kodeks-zawodowy-t%C5%82umacza-przysie-%CC%A8g%C5%82ego.pdf> (dostęp 29.04.2022).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 7 sierpnia 1920 r. w przedmiocie wynagrodzenia świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnym, Dz. U. 1920 Nr 75, poz. 515.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1968 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych, Dz. U. 1968 Nr 35, poz. 244.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego, Dz. U. 2005 Nr 15, poz. 129.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych, Dz. U. 1987 Nr 18, poz. 112.
- Ustawa z dnia 16 lipca 1920 r. zmieniająca ustawę o postępowaniu karnym dla b. zaboru austriackiego, Dz. U. 1920 Nr 67, poz. 453.
- Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego, Dz. U. 2004 Nr 273, poz. 2702.
- Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego, Dz. U. 2004 Nr 273, poz. 2702.
- ZIELIŃSKI, L., *Egzamin na tłumacza przysięgłego a norma i jakość przekładu tekstów prawnych oraz prawniczych*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2011, nr 6, s. 117–130.

Examination for sworn translator in the context of the practice of the profession of sworn translator

Abstract: The aim of this article is to critically discuss the principles that allow the profession of sworn translator to be practised in Poland. The rules of conducting the written examination for a sworn translator were evaluated. The assessment is based, among other things, on errors and mistakes made in the examination. In addition, the examination requirements were compared with the realities of working as a sworn translator, and proposals were made for further modifications of the examination. The analysis is based on the examination of sworn German translator.

Keywords: sworn translator, examination for sworn translator, specialised terminology, legal translation, mistakes in the exam

DOI: <https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr13.art15>